

Adriaen van Ostade, „The Fiddler“, 1648.

NEDARBO SPĄSTAI 2025: IŠMOKŲ SISTEMA KEIČIAMA, TAČIAU PROBLEMA IŠLIEKA

Lietuvoje nedarbo spąstai – atlyginimų ir nedarbo išmokų santykis – jau ketvirtus metus iš eilės yra aukščiausi visoje ES. Be to, esame vienintelė šalis viršijanti 100 proc. ribą. Tai reiškia, kad pirmuosius tris nedarbo išmokos gavimo mėnesius, dirbti pradėjęs asmuo finansiškai prarastų daugiau, negu gautų iš atlyginimo. Nepaisant spartaus ekonomikos ir vidutinio darbo užmokesčio augimo, užimtumo situacijai šalyje prastėjant, 2025 m. pabaigoje Seimas priėmė nedarbo išmokų apskaičiavimo pakeitimus. Tačiau esminė problema – aukšti nedarbo spąstai – taip ir liko neišspręsta. Todėl kyla rizika, kad Lietuva ir toliau fiksuos aukštesnį nei ES vidurkis nedarbo lygį.

NEDARBO SPĄSTAI JAU KETVIRTUS METUS IŠ EILĖS VIRŠIJA 100 PROC. RIBĄ

Lietuva, remiantis Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) duomenimis, jau ketverius metus iš eilės fiksuoja aukščiausią nedarbo spąstų lygį visoje Europos Sąjungoje (ES).¹ 2024 m. nedarbo spąstų rodiklis siekė 102,2 proc., kai ES vidurkis buvo 74,4 proc. Tai reiškia, kad nedirbantis asmuo iš išmokų ir lengvatų Lietuvoje gauna daugiau, nei gautų pradėjęs dirbti.

Nedarbo spąstai – tai santykinis rodiklis tarp pajamų, kurias asmuo gautų, jei pradėtų dirbti, ir pajamų, kurias gauna iš socialinės apsaugos sistemos nedirbdamas. Kuo aukštesnis nedarbo spąstų rodiklis, tuo mažiau patrauklu asmeniui sugrįžti į darbo rinką. Aukšti nedarbo spąstai neigiamai veikia darbuotojų pasirinkimą išlikti darbo rinkoje, mažina finansinę motyvaciją pradėti dirbti.

Nedarbo spąstai skaičiuojami pagal Eurostat metaduomenyse pateikiamą formulę, neto ir bruto pajamų bei nedirbančio asmens gaunamų išmokų santykį.² Įskaičiuojamos nedarbo išmokos, išmokos būsto nuomai ir kitos socialinės išmokos, skiriamos nedirbančiam asmeniui:

$$\text{Nedarbo spąstai} = \frac{100 * \{ 1 - [(\text{neto pajamos dirbant}) - (\text{bedarbio gaunamos išmokos})] }{ (\text{bruto atlyginimas dirbant}) }$$

100 proc. riba reiškia, kad gaunamos socialinės išmokos yra didesnės nei potencialus darbo užmokestis.

Daugiau duomenų apie nedarbo spąstus skirtingoms grupėms yra pateikiama EBPO statistikos duomenų bazėje, tačiau organizacija šį rodiklį vadina „dalyvavimo darbo rinkoje mokesčio rodikliu“. Šis rodiklis atitinka nedarbo spąstus, kuriuos pirmuosius tris bedarbystės mėnesius patiria vienišas asmuo, galintis įsidarbinti už 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio

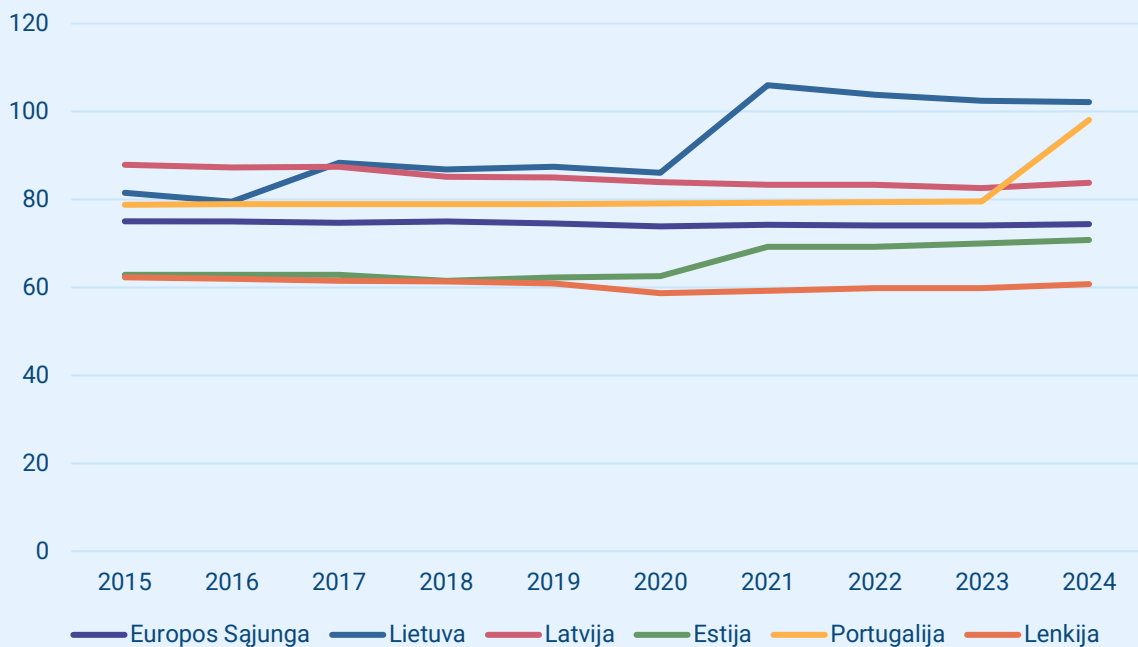
¹ Eurostat, „Tax rate on low wage earners - Unemployment trap“, žiūrėta 2026 m. sausio 13 d., https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/earn_nt_unemtrp/default/table?lang=en

² Eurostat, „Earnings and net earnings - Metadata“, žiūrėta 2026 m. sausio 13 d., https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/Annexes/earn_net_esms_an_3.pdf

šalies ūkyje (2024 m. pabaigoje ši suma siekė 1567 eurus „ant popieriaus“). Būtent toks asmuo, pagal EBPO duomenis, Lietuvoje patiria itin didelius nedarbo spąstus.

1 PAVEIKSLAS

Nedarbo spąstai 2015–2024 m.

Šaltinis – Eurostat.

Lyginant su kitomis ES valstybėmis, ne tik pirmaujame, bet ir esame vienintelė šalis, kuri perkopė 100 proc. nedarbo spąstų rodiklį. 2020 m. jis siekė 86 proc. Tai reiškia, kad nedarbo spąstai Lietuvoje ir anksčiau buvo sąlyginai aukšti, tačiau dar neviršijo 100 proc. ribos. Ji perkopta 2021 m., kuomet išaugo iki 106 proc. 2022 m. nedarbo spąstai siekė 104 proc., 2023 – 102,5 proc., o 2024 – 102,2 proc.

Nedarbo spąstų rodiklio vidurkis ES 2024 m. siekė 74,41 proc. Estijoje fiksuotas 70 proc. nedarbo spąstų rodiklis, Latvijoje stabilus nedarbo spąstų rodiklis (83 proc.) laikosi jau šešerius metus. Lenkija iš kaimyninių valstybių turi mažiausius nedarbo spąstus – 2024 m. jie siekė 60,8 proc. Vokietija ir Prancūzija pastovų rodiklį išlaikė jau 10 metų (73 proc.).

Be Lietuvos, didžiausi rodikliai fiksuojami Portugalijoje (98,1 proc.), Maltoje (91,6 proc.) Liuksemburge (91,4 proc.) ir Danijoje (90,4 proc.). Tai reiškia, kad Lietuva pagal nedarbo spąstus toliau pirmuoja tiek regione, tiek visoje ES ir yra vienintelė šalis viršijanti 100 proc. ribą.

VIEN SPARTUS ATLYGINIMŲ AUGIMAS PROBLEMOS NESPRENDŽIA

Aukšti nedarbo spąstai reiškia, kad darbuotojui finansiškai neapsimoka dirbti, tačiau vien augantys atlyginimai šios problemos nesprendžia. Lietuvoje išmokos yra susietos su ankstesnėmis pajamomis, todėl kartu su sparčiai augančiais atlyginimais automatiškai auga ir išmokos.

Dėl šios priklausomybės nedarbo spąstų rodiklis išlieka aukštas net ir tuomet, kai metinis atlyginimų augimas buvo dviženklis (2024 m. 10,4 proc.). Vertinant vienišo asmens, gaunančio 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio, atvejį, 2024 m. pirmuosius tris mėnesius nedarbo išmoka sudarė net 79 proc. buvusio atlyginimo „į rankas“. Vėlesniais mėnesiais išmoka palaipsniui mažėja ir 4–6 mėnesiais sudarė 67 proc. atlyginimo, o 7–9 mėn. 55 proc. Taigi, vertinant vien nedarbo socialinio draudimo išmokų ir potencialaus „neto“ atlyginimo santykį, taip pat viršijame regione fiksuojamas pakeitimo normos ribas. Latvijoje šis santykis yra 0,75 proc., o Estijoje ir Vokietijoje daug mažesnis – 0,6 proc.

Taip pat skiriasi ir pati išmokos skyrimo tvarka. Pavyzdžiui, Lenkijoje nedarbo išmokų sistema yra griežtesnė – jei darbuotojas išeina iš darbo savo iniciatyva (šalių susitarimu), jis teisę į išmoką įgyja tik po 90 dienų netekus darbo.³ Jei darbo santykiai nutraukiami dėl darbuotojo kaltės ar jis nutraukia subsidijuotą įdarbinimą anksčiau laiko, laukimo laikotarpis pratęsiamas iki 180 dienų. Tik netekus darbo darbdavio iniciatyva ar pasibaigus terminuotai sutarčiai, išmoka skiriama iš karto. Taip yra, nes savanoriškas išėjimas iš darbo neturėtų būti laikomas draudiminiu įvykiu.

Draudimas reiškia, kad asmuo apsaugomas nuo situacijų, kuriose jis neturi sprendimo galimybės (pavyzdžiui, darbuotojas yra atleidžiamas iš darbo be jo kaltės; įrodo, kad darbo sąlygos nebuvo tinkamos (dėl saugos reikalavimų ir pan.)). Nors nedarbo išmokos atidėjimas nedarbo spąstų rodiklio tiesiogiai nesumažintų, tai būtų vienas iš veiksnių, slopinančių aukštų nedarbo išmokų kuriamas paskatas pasitraukti iš darbo rinkos.

³ Gov.pl. Unemployment benefit – Your Europe in Poland., žiūrėta 2026 m. sausio 13 d., <https://www.gov.pl/web/your-europe/unemployment-benefit>

ĮTAKĄ NEDARBO SPĄSTAMS DARO IR KITOS IŠMOKOS

Svarbu nepamiršti ir kitų socialinių garantijų, kurios daro įtaką žmogaus sprendimui grįžti į darbo rinką. Į EBPO metodiką įtraukiama ir būsto nuomos kompensacija, kuri Lietuvoje padengia iki 210 eurų nuomos mokesčio. Kompensaciją gali gauti gyventojai, kurių sutartyje nurodyta būsto nuomos kaina neviršija vidutiniškai tam asmeniui tenkančių pajamų per mėnesį. Tad nors jos Lietuvoje nėra susietos su užimtumo statusu, kompensacija taip pat didina žmogaus pajamas, gaunamas ne iš darbo užmokesčio.

Jei socialinės išmokos yra lygios arba beveik lygios potencialioms darbo pajamoms, įsitraukti į darbo rinką nėra stimulo. Galint gauti didesnes išmokas, paskatos įsidarbinti slopinamos, nes alternatyviosios sąnaudos – atsisakytų gėrybių ir prarastų galimybių vertė – itin aukštos. Esant aukštiesiems nedarbo spąstams alternatyvieji įsidarbinimo kaštai (nedarbo išmokos, lengvatos, laisvas laikas, kurį galima panaudoti namų ūkyje ir kt.) yra didesni nei potencialios pajamos. Susiduriama su platesne problema: nedirbantiems asmenims naudingiau užsiimti šešėline veikla. Tokiais atvejais žmogui finansiškai palankiau gyventi iš socialinių išmokų, o ne iš darbo užmokesčio.

Nors nedarbo išmokos palaipsniui mažėja, aukšti nedarbo spąstai formuoja įprotį naudotis išmokų sistema. Trumpalaikis nedarbas yra ekonominė problema, tačiau ilgai tai tampa ir socialine problema. Ilgalaikiai bedarbiai praranda ne tik darbo, bet ir socialinius įgūdžius, tampa pažeidžiamesni priklausomybėms. Todėl paskatos įsitraukti į darbo rinką nėra tik ekonomikos augimo ir finansinės gerovės, bet ir skurdo bei socialinių problemų klausimas. Darbas yra pagrindinis būdas užtikrinti orų gyvenimą. Kuo ilgiau žmogus išlieka bedarbystėje, tuo sunkiau grįžti į darbo rinką. Tad nedarbo draudimo sistema turėtų skatinti kuo greičiau susirasti naują darbą.

TENDENCIJOS DARBO RINKOJE PRASTĖJA

Nedarbo lygis Lietuvoje ES vidurkį viršijo 2023 m. (atitinkamai siekė 6,9 ir 6,1 proc.), 2024 m. buvo aukštesnis negu kaimyninėse valstybėse. Latvijoje nedarbo lygis siekė 6,9 proc., o Lenkijoje vos 2,9 proc.⁴ Tai reiškia, kad nepaisant spartaus ekonomikos bei atlyginimų augimo, užimtumo situacija Lietuvoje prastėja. Situacija išliko panaši ir 2025 m. Be to, laisvų darbo vietų rodiklis 2025 m. III ketv. viršijo ES vidurkį ir sudarė 2,2 proc.⁵ Tai rodo ne darbo vietų pasiūlos trūkumą, bet paskatų problemą – dėl dabartinės socialinio draudimo sistemos

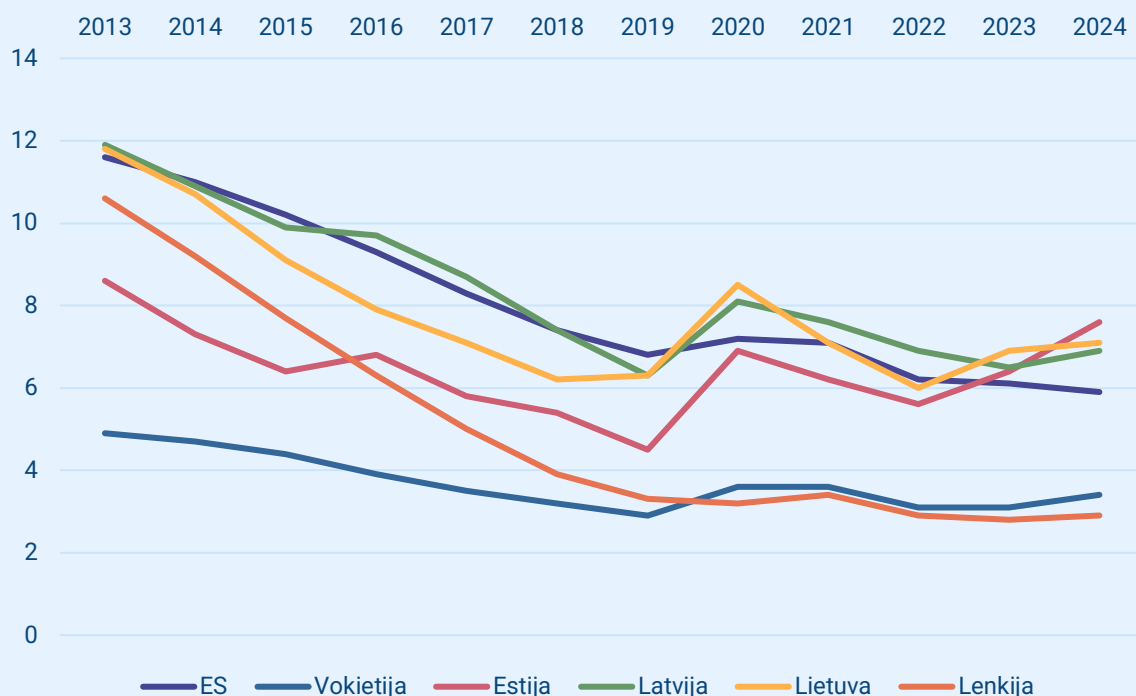
⁴ Eurostat, „Total unemployment rate“, žiūrėta 2026 m. sausio 13 d.,
<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00203/default/table?lang=en>

⁵ Valstybės duomenų agentūra, „Laisvų darbo vietų lygis“, žiūrėta 2025 m. lapkričio 27 d.,
<https://osp.stat.gov.lt/lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=5fa593ca-5395-4181-8d1f-1b9102fd26c4>

spragų daliai potencialių darbuotojų finansinės paskatos nedirbti didesnės nei įsidarbinimo atveju.

2 PAVEIKSLAS

Nedarbo lygis 2013–2024 m.

Šaltinis – Eurostat.

Sumažinus bedarbių skaičių per pusę, valstybės biudžetas pasipildytų 408,1 mln. eurų, o žemiau skurdo rizikos ribos gyvenančių asmenų skaičius sumažėtų keliomis dešimtimis tūkstančių.

POVEIKIS BIUDŽETUI PAGERINUS UŽIMTUMO SITUACIJĄ

2025 m. liepos mėnesį nedarbo išmoką per mėnesį gavo 83,6 tūkst. asmenų. Vidutinė mėnesio nedarbo išmoka siekė 546,6 euro (pilną mėnesį išmoką gaunantiems – 650 eurų), t.y. per mėnesį priskaičiuota 45,7 mln. eurų nedarbo išmokų.⁶

⁶ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Statistinių duomenų portalas.

Įdarbinus pusę šių žmonių (t. y., sumažinus bedarbių skaičių 41,8 tūkst.), valstybės biudžetas sutaupytų 22,9 mln. eurų, arba 274,2 mln. eurų per metus.⁷

Darant prielaidą, jog visi šie žmonės įsidarbintų už minimalią mėnesio algą (MMA), į valstybės biudžetą būtų papildomai surinkta 11,1 mln. eurų su darbo santykiais susijusių mokesčių, arba 133,9 mln. eurų per metus.⁸ Tai yra minimali potencialiai sumokėtų mokesčių suma, nes tam tikra dalis žmonių įsidarbintų už didesnę nei minimalus atlyginimas, tad sumokėtų reikšmingai daugiau mokesčių. Šis skaičiavimas taip pat neatsižvelgia į teigiamą padidėjusio įdarbintų asmenų vartojimo įtaką netiesioginių mokesčių (pavyzdžiui, pridėtinės vertės mokesčio) surinkimui.

Taigi, sumažinus bedarbių skaičių per pusę, teigiamas poveikis valstybės biudžetui siektų bent 408,1 mln. eurų per metus.

NEDARBO IŠMOKŲ SISTEMOS POKYČIAI ESMINĖS PROBLEMOS NEIŠSPRENDĖ

2025 m. spalį Seimas priėmė Vyriausybės pasiūlytą projektą, kuriuo pakoreguota nedarbo draudimo išmokų bazinė ir kintama dalys.⁹ Šiais pakeitimais siekta išmokų sistemą sieti su buvusiomis apdrausto asmens pajamomis ir padaryti ją labiau „laiptuotą“ – sparčiau mažinant išmokos ir buvusių pajamų santykį vėlesniais išmokos gavimo mėnesiais. Taip tikėtasi „subalansuoti bedarbių paskatas grįžti į aktyvią darbo rinką“.

Nedarbo išmokų sistemos pokyčiai nuo 2026 m. liepos mėnesio:

BAZINĖ NEDARBO DRAUDIMO IŠMOKOS DALIS, nepriklausanti nuo buvusių pajamų, skaičiuojama pagal tuo metu patvirtintą MMA	Mažinama nuo 23,27 proc. iki 15 proc.
---	--

<https://atvira.sodra.lt/lt-eur/>

⁷ LLRI skaičiavimai.

⁸ Auditum, Atlyginimo skaičiuoklė, 2025.

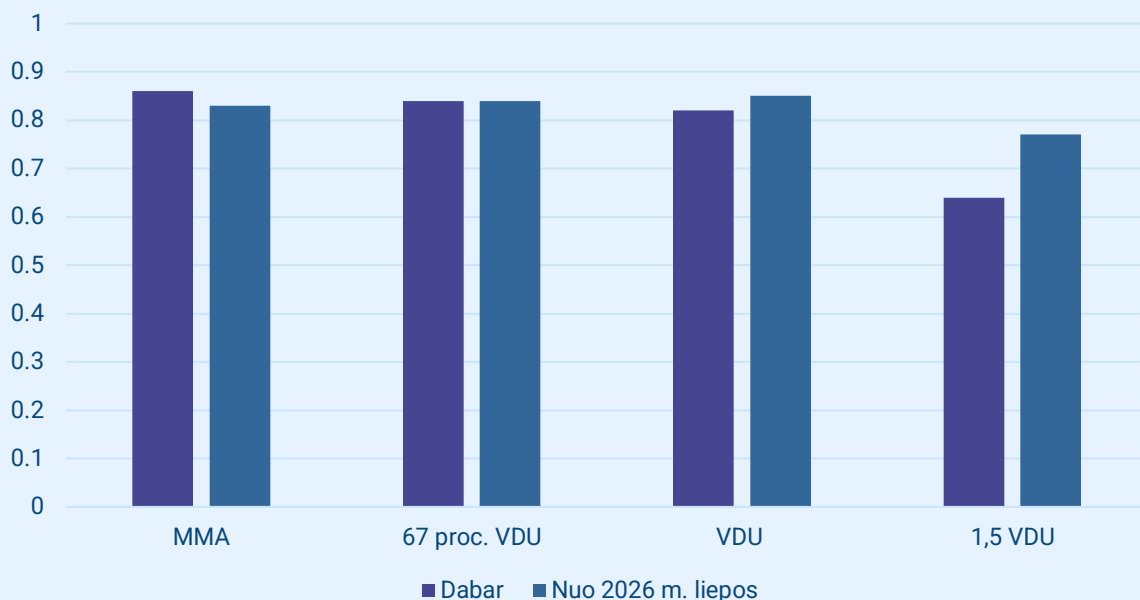
<https://www.auditum.lt/index.php/atlyginimu-skaiciuokle/atlyginimo-skaiciuokle-2025.html>

⁹ Lietuvos Respublikos Seimas. Nedarbo socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-1904 1, 3, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 17 ir 21 straipsnių pakeitimo, 10 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir įstatymo papildymo priedu įstatymo projektas. Projekto Nr. XVP-591, žiūrėta 2026 m. sausio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/d97a7f004ac211f0a19dcea0bcc863ad>

KINTAMA NEDARBO DRAUDIMO IŠMOKOS DALIS, kuri šiuo metu apskaičiuojama nuo apdraustojo vidutinių mėnesinių draudžiamųjų pajamų	- 1–3 mėn. didinama nuo 38,79 proc. iki 45 proc. - 4–6 mėn. didinama nuo 31,03 proc. iki 35 proc. - 7–9 mėnesį – didinama nuo 23,27 proc. iki 25 proc.
MINIMALI IŠMOKA	- Didinama nuo dydžio, susieto su MMA (241,54 euro) iki 5 bazinės socialinės išmokos dydžio (350 eurų 2025 m.)
MAKSIMALI IŠMOKA	Nustatoma pagal vienodą maksimalų dydį – iki 70 proc. neto VDU (2025 m. – 1476,22 euro), vietoje 58,18 proc. kas ketvirtį atnaujinamo Valstybės duomenų agentūros skelbiamo bruto VDU.
PAKARTOTINĖS IŠMOKOS	- Jas gauti bus galima turint bent 12 mėn. stažą nuo ankstesnės išmokos pradžios; - Įvedamas neribotas išmokos mokėjimo atnaujinimas (iš naujo užsiregistravus Užimtumo tarnyboje), atsisakant 12 mėn. laukimo termino.
STAŽO SKAIČIAVIMAS	- Į nedarbo draudimo stažą nebus neįskaičiuojamas laikotarpis, kai gaunama išmoka; - Teisė į išmoką suteikiama turint 12 mėn. stažą per paskutinius 24 mėn. (vietoje 30 mėn.); - Draudžiamosios pajamos išmokai skaičiuojamos iš 24 mėn. laikotarpio (vietoje 30 mėn.).

3 PAVEIKSLAS

Atlyginimo-išmokos santykis 1–3 mėn.

Šaltinis – LLRI skaičiavimai.

Tačiau nedarbo spąstai – esminė problema, slopinanti darbuotojų paskatas grįžti į darbo rinką, pakeitimais neišspręsta. Jie žemas ir vidutines pajamas gaunantiems asmenims reikšmingai nesikeis, tačiau aukštesnes pajamas gaunantiems net padidės. Lyginant su dabartiniu modeliu, 1–3 mėn. nedarbo išmokos neženkiai mažės gaunantiems MMA (nes bazinės išmokos dalies įtaka proporcingai didesnė).¹⁰

Gaunantiems 67 proc. VDU, išmoka išliks panaši, o gaunantiems VDU, išmokos ir buvusio atlyginimo santykis sudarys net 0,85 proc. Išmokos santykis su buvusiu atlyginimu reikšmingai didėja ir gaunantiems didesnę nei vidutinį atlyginimą, nepaisant to, kad būtų pasiekta maksimali išmokos suma (1670,9 euro, taikant 70 proc. nuo VDU maksimalios išmokos lubas; netaikant lubų, išmoka gaunantiems 1,5 VDU sudarytų 1784,17 euro).

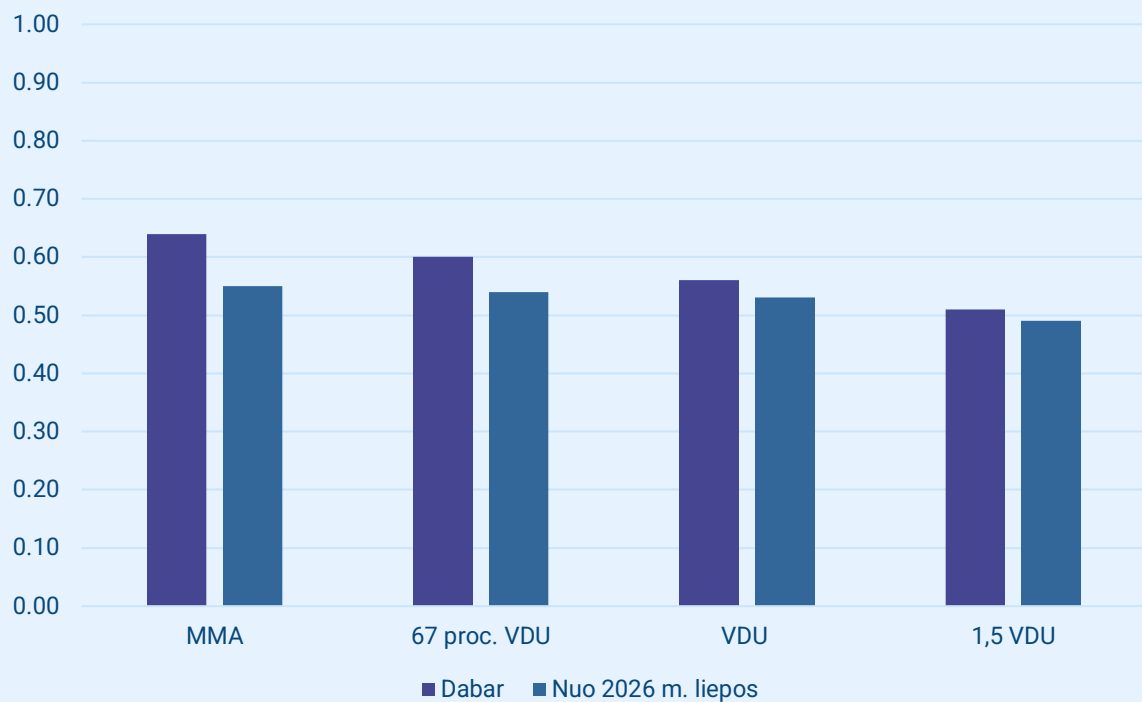
4–6 išmokos gavimo mėnesį situacija išliks panaši. Gaunantiems VDU, išmokos išliks panašios, kaip prieš pakeitimus. O 7–9 mėn. išmokos mėn., priėmus pakeitimus, išmokos,

¹⁰ Skaičiavimai atlikti darant prielaidą, kad MMA 2026 m. siekė 1153 eurus, o VDU imamas pagal 2025 m. II ketv. duomenis (2387 eurai). Tai daroma siekiant palyginti dabartinio ir siūlomų modelių išmokų skirtumą, o ne nustatyti tikslią nedarbo draudimo išmoką įsigaliojus pakeitimams (2026 m. liepą).

lyginant su dabartine situacija, mažėtų visiems. Tai rodo, kad sistema išties taps „laiptuotesnė“.

4 PAVEIKSLAS

Atlyginimo-išmokos santykis 7–9 mėn.

Šaltinis – LLRI skaičiavimai.

Taigi, siūlomi pakeitimai nespėdė esminės problemos – aukštos rizikos pakliūti į nedarbo spąstus pirmaisiais išmokos gavimo mėnesiais. Nors siekta sparčiau mažinti išmokas vėlesniais jos gavimo mėnesiais, paskatos kuo greičiau grįžti į darbo rinką yra esminis veiksnys, galintis užtikrinti, kad darbuotojai neįstrigtų bedarbystėje.

REKOMENDACIJOS

Lietuvos darbo rinkoje susiklosčius paradoksaliai situacijai, kuomet užimtumo situacija prastėja, nepaisant didelio laisvų darbo vietų skaičiaus, siūloma:

1. **Mokėti nedarbo socialinio draudimo išmokas tik tiems, kurie iš darbo išėjo ne savo noru.** 17 Europos Sąjungos valstybių jau vykdo tokią nedarbo draudimo sistemą, todėl Lietuva turi pavyzdžių, kuriuos galima apsvarstyti ir pritaikyti. Tai slopintų aukštų nedarbo išmokų kuriamas paskatas pasitraukti iš darbo rinkos.
2. **Nuosekliai didinti neapmokestinamąjį pajamų dydį (NPD).** Tai leistų užtikrinti stabilų potencialių pajamų „į rankas“ didėjimą, kurios ir yra svarbios priimant sprendimą pradėti dirbti. NPD didinant sparčiau nei MMA, būtų užtikrinama, kad potencialios pajamos iš darbo augtų sparčiau, nei išmokų dydžiai, kurie tiesiogiai susiję su bruto minimalia alga.
3. **Suvaldyti socialinių išmokų augimą.** Tikslinga lėčiau indeksuoti socialines išmokas – numatant tikslinių kompensacijų bazės ir valstybės remiamų pajamų santykius su minimalių vartojimo poreikių dydžiu. Tai leistų didesnę dalį lėšų nukreipti šalies prioritetui – gynybos finansavimui, kartu užtikrinant, kad gyventojų paskatos dirbti nebūtų pakertamos.